

Titulek:

Kampaň Jihlava mi není fu@k! – spolupracující participace dětí

Co se dozvíte:

V této případové studii popisujeme naše zkušenosti se zapojováním dětí a mladých lidí do kampaně *Jihlava mi není fu@k!* Přestože je projekt zaměřen čistě na participaci dětí, je velmi pravděpodobné, že naše zjištění odpovídají také práci s dalšími znevýhodněnými skupinami, které se běžně setkávají s nerespektujícím zacházením, snižováním svých schopností odpovědně přemýšlet a rozhodovat, nerovným přístupem ke zdrojům a moci. Překonávání stereotypního sebepojetí cílové skupiny bude podobné ať už je důvodem diskriminace věk, rasa, pohlaví nebo sociální postavení.

V projektu *Město jako prostor pro kreativní učení*, jsme usilovali o reálnou a fungující participaci dětí tedy: aby se děti nebály sdílet své názory a pocity a měly chuť společně tvořit. Aby si děti vytvořily vlastní názor a postoj k veřejnému tématu. Abychom dětem nabídli profesionální umělecké formy komunikace, tak že jejich hlasy dolehnou k uším dospělých. Aby děti reflektovaly dopady svého jednání nebo pasivity.

Především díky evaluaci, která se opírá o výpovědi samotných žáků, jsme dokázali identifikovat vhodné podmínky nebo naopak bariéry pro aktivizaci dětí. Také díky intenzivní sebereflexi práce lektorů dokážeme vyhodnotit naše úspěchy a slepé cesty při podpoře dětí v jejich autentickém projevu a rozvoji akčních kompetencí.

Kontext:

Projekt neusiloval o hlubší transformaci vzdělávacího systému, škol, pedagogů ani samotných dětí, ale o pilotáž několika programů, kde bylo ověřováno, zda metody kreativního učení slouží jako vhodný nástroj pro rozvoj akčních kompetencí a utváření demokratických hodnot.

Děti a mládež nejsou tradičně začleňovány do diskuse o významných otázkách rozvoje města nebo obce, panuje často obecná představa, že nemají v mladším věku (ZŠ) co říct, že je to „nezajímá“ a že potřebují především „vzdělávat a vychovávat“ (jednosměrný proces z pozice autority). Pokud již k zapojení dojde (např. školní samosprávou), bývá často velmi formální a jeho formy neodpovídají věku dětí, jejich potenciálu a potřebám (např. „schůzování“ po vzoru dospělých) a/nebo je proces zapojení velmi výběrový, tzn. zahrnuje jen vzorek dětské populace, zpravidla ty tzv. „šikovné“ nebo ty, které jsou uznány jako mluvčí třídy apod.

Hlavní aktivitou projektu bylo 7 dlouhodobých vzdělávacích programů (09/2021–06/2022), které vznikly ve spolupráci s umělci a kulturními organizacemi. Vycházíme z předchozích zkušeností, kdy externí umělec vtahuje žáky do uměleckého procesu a přináší důležité principy umělecké práce a designového procesu, jako je: tázání se po vnitřní motivaci, podpora individuálních schopností každého žáka, zpochybňování zaběhlých vzorců myšlení nebo vystoupení z komfortní zóny. Tato role externisty je zacílena tak, aby vytrhla žáky z jejich tradiční role jakožto „příjemců“ již hotového vědění. Zvolený přístup podporuje principy aktivního občanství, jako je demokratické rozhodování, vyjadřování vlastního názoru, individuální zapojení v rámci celého třídního kolektivu a přebírání zodpovědnosti za vlastní iniciativu nebo pasivitu.

Klíčové momenty

V následujících odstavcích popisujeme aspekty, které vedou ke zmocnění cílové skupiny. Při své práci jsme se opírali o *participační model Lundy*¹ a *Vysoce funkční prostředí*², oba tyto metodické zdroje můžeme na základě dosavadní práce doporučit.

Jak bylo řečeno, důležitým aspektem tohoto projektu byla spolupráce dětí a umělců. Potvrzuje se, že osoba externisty přináší do stereotypně nastavených vztahů příležitost jejich **redefinice**. Umělci také vědomě pracovali s dětmi mimo budovu školy (venku, v galerii, v divadle). Používali jiné způsoby práce, než je ve škole zvyklé (hra, zapojování vlastního těla, specifické technologie, techniky a materiály) – je ale třeba mít na paměti, že se tyto „nové“ přístupy nesmí u cílové skupiny dostat do kategorie divné, nebo nepochopitelné. V takových případech může také pomoci spolupráce s pedagogem, kterou popisuje jeden umělec: *„Byl jsem rád za tu spolupráci, některé věci si učitel zkoušel spolu s žáky a nebál se ztrapňovat se, a to je důležitý.“*

Pracujeme s umělci, kteří jsou **empatičtí** a vnímají **potřeby jednotlivých dětí**. Například vstupují do vztahu s dětmi s předpokladem, že každý dělá to nejlepší, co v dané situaci dokáže – děti **nehodnotí, bere jejich názory vážně**, a to i v případě, že se jedná o provokaci nebo revoltu. Umělci komunikují s dětmi **partnersky**, nechávají jim **možnosti výběru** nebo také **respektují** situace, kdy se děti nezapojí vůbec. Toto hledání **vnitřní motivace**, naráželo na samotný formální rámec projektu, protože programy probíhaly většinou ve škole, kam děti chodí povinně. Nejednou se stávalo: *„Domluvil jsem se se studenty a pak přišel učitel, a aniž by mě upozornil předem, řekl, že je to na známky, a pak je ta motivace jinde.“* Nebo: *„V tom jsme se rozcházel s učitelkou: Je zvyklá, že všichni odevzdají na konci hodiny výkres.“* Umělci přesto poměrně vytrvale zohledňovali dobrovolná rozhodnutí dětí, a to i v případě, že pasivita, nezodpovědnost, nebo nedbalost dětí vedla k nedokonalému výsledku, například vernisáže se dva žákovské týmy vůbec neúčastnily. Díky tomu, že děti několikrát zažily **přirozené dopady svých rozhodnutí**, se podařilo na jaře uspořádat autentické prezentace PechaKucha Night, které si samostatně připravily všechny dětské týmy samy.

V případě veřejné výstavy a PechaKucha Night jistě také zafungoval fakt, že dospělí pracovali s názory a nápady dětí dostatečně **důstojně**. např. PechaKucha proběhla v divadle, byla veřejně promována, tak jako všechny předchozí PechaKucha Night, vystoupili na ní další hosté a odborníci, jež se zaměřili na téma participace mladých lidí, večer zahájila primátorka města apod. Význam kontextu, který přináší dětem **uznání** potvrzují z výpovědí dětí: *„Líbilo se mi, jak to bylo organizované a že jsme se mohli zúčastnit. Že tam vystupovali i odborně založení lidé a že jsme i my jako děti mohly říct nějaký svůj názor.“* Nebo: *„Jako konečně se někdo dozvěděl, že máme názory, chceme měnit věci, akorát dospělí si toho nevšímají.“*

Samotná evaluace je důkazem, že děti dokážou pojmenovat širokou škálu podmínek, které jim pomáhaly nebo naopak bránily zapojit se, mít vliv a směřovat projekt samotný. Proto nesmíme zapomínat, že **děti samotné jsou odborníky** na své vlastní potřeby, pocity a nacházení vlastní motivace. Stačí, když my dospělí dětem pomůžeme v jejich **sebereflexi**, vytvoříme pro ni vhodné podmínky, aby se děti dokázaly vědomě rozhodovat, byly schopné měnit a ovlivňovat svůj přístup k aktivitám, vzniklým situacím a druhým lidem.

Pro to, aby se kdokoliv mohl zapojit do nějaké spolupráce, potřebuje **znát formální rámec** (harmonogram, finance, závazky vůči třetím stranám, stanovené cíle apod.). V několika našich programech nebyly tyto parametry a kritéria s dětmi dostatečně komunikovány, nebo se v průběhu chaoticky měnily. Děti většinou na tyto formální rámce nemají vliv, proto je zcela zásadní

¹ *Lundy model participace dětí (Lundy, 2007)*

² *Vysoce funkční prostředí vychází z Lucas et al. (2013): Expansive Education, Open University Press,*

komunikovat zcela transparentně jejich nastavení (kdo co určuje, rozhoduje, co je závazné a kdo za to nese odpovědnost). Chaos v procesech vzbuzuje rozčarování a nabourává vzájemnou důvěru, jak komentuje jeden z umělců: „Když už jim něco slíbíme, měli bysme to dodržet. Nebo se přiznat, když nedodržíme slovo, to je cesta k důvěře.“

Z výše uvedeného se může zdát, že v participaci stačí přenést odpovědnost na děti a nechat je pracovat co nejvíce samostatně. Ovšem zpětná vazba z programů zcela jasně ukazuje, že v případech, kde děti kladně oceňují osobnost umělce, tak také mnohem pozitivněji hodnotí i další aspekty programu. Umělec (lektor, nebo pedagog) je odpovědný za budování dobrých vztahů, důvěry, vhodných podmínek a podnětného prostředí pro celou skupinu.

Chcete vědět víc?

Na webu projektu najdete evaluaci, videa a videodokumentaci natočené dětmi, fotodokumentaci veřejných akcí PechaKucha Nigh a Výstava. <https://jihlvasodvahou.cz/>

Oblast/kategorie:

Aktivní občanství, zmocnění znevýhodněných skupin

Klíčová slova:

Participace, akční kompetence, vzdělávání, místně ukotvené učení, bezpečné prostředí, mezioborová spolupráce